

УДК 331

А.В. КОСТЕНКО, магістр, ЕК-556, НТУ «ХПІ», Харків

О.І. ЛИННИК, к.е.н., доц., НТУ «ХПІ», Харків

МОТИВАЦІЯ ПРАЦІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

У роботі розглядаються напрямки мотивації праці, з ціллю підвищення ефективності виробництва.

Directions of motivation of labour are in-process examined, with the purpose of increase of efficiency of production.

Ключові слова: мотивація праці, трансформація економіки України, людський потенціал, результативність праці, матеріальні стимули.

Вступ. Наростання гуманістичних тенденцій в теорії та практиці господарювання до центру уваги ставить здатність економіки до ефективних якісних перетворень. Необхідною умовою та об'єктивною потребою таких перетворень є формування нової системи мотивації праці, а також розробка та впровадження нових підходів до побудови моделей мотивації праці, які б враховували структурні зміни внутрішньої будови мотивації, що спостерігаються сьогодні.

Теоретичні питання мотивації людської поведінки взагалі, та праці зокрема, розглядалися у працях психологів, соціологів, економістів, управлінців. Значний внесок у вивчення проблеми мотивації праці зробили: М. Вебер, Т. Веблен, А. Маслоу, К. Маркс, А. Маршалл, А. Сміт та ін. Провідне місце у теорії мотивації праці належить роботам: С. Адамса, Ф. Герцберга, Е. Лока, Е. Лоулера, Л. Портера, Ф. Тейлора, У. Оучі. Значних досягнень у розвитку сучасних теорій мотивації здобули українські вчені: Д. Богиня, А. Гальчинський, О. Грیشнова, Ю. Зайцев, М. Карлін, А. Колот, Т. Костишина, Л. Кривенко, Г. Куліков, В. Лагутін.

Постановка завдання. Незважаючи на значний внесок цих вчених і певний ступінь опрацьованості теми, гострота і актуальність проблеми вимагають подальшого поглибленого аналізу, переосмислення традиційних концепцій та розробки сучасних методик формування та реалізації мотиваційних моделей. У теоретико-методологічному обґрунтуванні формування механізму мотивації праці відсутні єдині погляди на зміст і функції його основних елементів, не існує

єдиної схеми їх взаємодії. Також відсутні наукові дослідження щодо комплексного розгляду проблеми становлення мотиваційних систем праці, проблеми адекватного визначення та практичного використання змін у мотиваційній системі праці у сучасних умовах. Це і зумовлює необхідність винайдення нових підходів щодо побудови моделей мотивації праці у сучасних умовах і обґрунтовує актуальність теми дослідження.

Сучасний етап розвитку економічної теорії характеризується підвищенням ролі особистості у сферах виробництва, розподілу, обміну, управління, що обумовлює процес їх гуманізації. Перегляд ціннісних засад діяльності людини змушує по-іншому розглядати так звану „людину економічну” і, відповідно, її мотивацію.

Метою дослідження є розробка концептуальних основ, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо побудови моделей мотивації праці для підприємств та організацій, що функціонують та розвиваються в умовах трансформації економіки України.

Методологія. Підвищення ефективності виробництва не може бути успішно реалізовано без розробки діючих стимулів до праці. Економічну мотивацію праці треба розглядати як спонукання людини до плodотворної діяльності з ціллю реалізації як особистих інтересів, направлених на підвищення матеріального стану, так і на реалізацію інтересів підприємства (фірми) і суспільства в цілому. Вона реалізується через різноманітні форми і методи, які поділяються на внутрішні та зовнішні. Внутрішня мотивація визначається змістом і значущістю виконаної роботи. Для людини головним в роботі є інтерес і можливість реалізовувати свій людський потенціал. Це один із стимулів, який спонукає людину працювати сумлінно і продуктивно. Іншим стимулом є значущість виконаної роботи, по-перше, для розвитку її природних талантів, а по-друге, і це не менш важливо, значущість досягнених результатів для самої людини, її сім'ї, колективу організації і суспільства в цілому [1].

Не менш важливе значення для підвищення результативності праці має зовнішня мотивація. Вона проявляється у двох формах: адміністративній та економічній. Адміністративна мотивація передбачає заходи дії на робітника у випадках порушення дисципліни. Проте при цьому в діях адміністрації повинні бути дотримані права робітника, закріплені в кодексі Законів про працю.

Економічна мотивація здійснюється через систему матеріальних стимулів, які поділяються на грошові та не грошові, і методів, посилюючих зацікавленість у праці.

У механізмі мотивації трудової діяльності поєднуються: суб'єкт мотивування, як джерело внутрішніх мотивів, та об'єкт зовнішніх чинників впливу; роботодавець, що ототожнює цілі організації та дії якого створюють зовнішні чинники мотиваційного механізму; мотиваційна сфера особистості, що охоплює чинники інтринсивної мотивації; зовнішнє середовище, яке формує умови для функціонування роботодавця і суб'єкта діяльності, встановлює порядок взаємозв'язків між ними. Крім того, принципове значення має відокремлення результатів першого рівня, які характеризують матеріально-речову форму діяльності (економічні, виробничі, соціальні результати), та результатів другого рівня, які визначають ставлення індивіда до самого процесу діяльності (усвідомлення досягнення власної мети, самовдосконалення, можливість спілкування, т. ін.).

Результати дослідження. Можна стверджувати, що внутрішні тенденції механізму мотивації розвиваються нелінійно та циклічно. Домінанта інтринсивної мотивації характерна для періодів економічного зростання, тоді як за умов погіршення господарської кон'юнктури та соціально-політичної ситуації, вона безумовно стає менш вираженою, відходить на другий план, поступаючись місцем домінанті екстринсивної мотивації, проте не зникає зовсім.

Отже, досліджено теоретико-методичні основи формування механізму мотивації праці в умовах трансформації економіки України. У результаті проведеного дослідження зроблено такі **висновки**:

1. Поступове підвищення ролі особистості в усіх сферах господарювання обумовлює процес їх гуманізації, що змушує по-іншому розглядати так звану людину економічну ” і, відповідно, її мотивацію. Існуючі на сьогодні теорії мотивації системно не розкривають принципів виникнення та функціонування механізму мотивації праці, не відображають у повній мірі структуру взаємодії окремих його чинників.

2. Виокремлення внутрішньої (інтринсивної) та зовнішньої (екстринсивної) мотивації у рамках єдиного мотиваційного процесу дозволяє уникнути суперечностей у поглядах на основні елементи механізму мотивації праці, а також чітко визначити місце та роль мотиваційно-цільового резонансу у процесі мотивації.

3. Безперечне розходження в глибинних механізмах функціонування мотивації, як рушійної та спонукальної сили праці, дозволяє класифікувати різні форми людської діяльності за ознаками мотиваційного механізму їх виникнення і функціонування: за домінантою інтринсивної чи екстринсивної мотивації, а також за метою та результатами діяльності.

4. Аналіз структури механізму мотивації праці в Україні підтвердив, що провідними мотивами більшості працівників виступає прагнення отримати відповідний рівень доходів, що і формує домінанту зовнішньої позитивної мотивації; зовнішня негативна мотивація є достатньо сильною і обмежує професійний розвиток особистості, атрофує її внутрішні інтереси та потреби. Потенціал внутрішніх мотиваційних чинників є достатньо великим, проте ні сучасні реалії, ні існуючі на розглянутих підприємствах моделі мотивації праці, не дають їм можливості бути реалізованими.

Список літератури: 1. Мотивація праці в умовах трансформації економіки України: Автореф. Дис. канд. екон. наук/ *М.В. Гунченко*; Дніпропетр. ун-т економіки і права. - Д., 2006. – 19с. 2. Коваленко М.В. Фактори формування мотиваційного механізму трудової діяльності в умовах кризи // *Регіональні перспективи*. – 2000. – №6. – С.53–55. 3. *Коваленко М.В.* Риск как один из субъективных факторов человеческого потенциала. // *Ризикологія в економіці та підприємстві*. Збірник наукових праць за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції (27–28 березня 2001 року). – К.: КНЕУ, Академія ДПС України, 2001. – С.174–175. 4. *Гунченко М.В.* Криза мотиваційної системи в Україні: причини та наслідки // *Регіональні перспективи*. – 2003. – №7–8. – С.23–24. 5. *Гунченко М.В.* Основні принципи побудови та функціональний розподіл моделі мотивації праці // *Вісник Донецького державного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського*. Серія: Економічні науки. – 2003. – №4. – С.71–75.

Подано до редакції 26.10.2010